

Om Philip Shorts Pol Pot-biografi

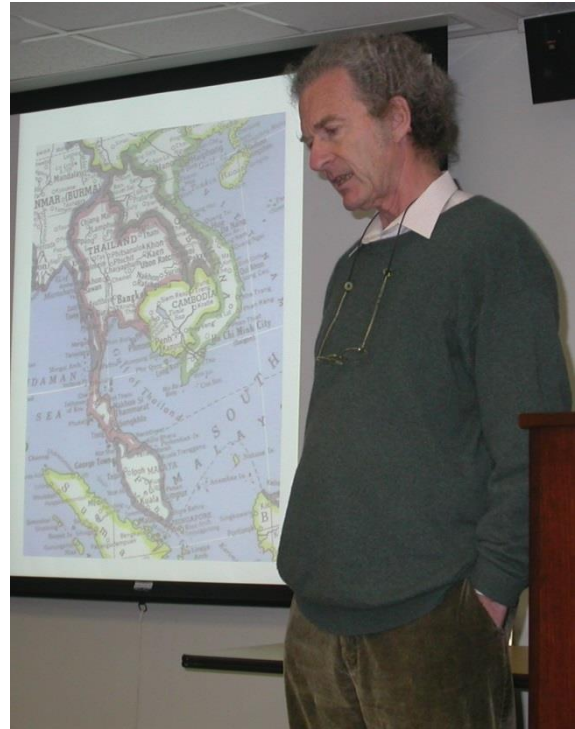
Introduktion

På marxistarkivet finns ett till svenska översatt utdrag – kapitel 11, [Stalins mikrober](#) – ur Philip Shorts Pol Pot-biografi: *Pol Pot: The History of a Nightmare* (2005). Det översatta kapitlet handlar om slutet av Röda khmerernas välde.

Nedan återges två recensioner av biografien. Recensenterna, Ben Kiernan och Nayan Chanda, är båda ansedda Kampuchea-expertter som skrivit böcker och ett stort antal artiklar om Kambodja/Kampuchea:

Ben Kiernan är professor i historia och ansvarig för folkmordsprogrammet vid Yale University, Connecticut, USA. Han är författare till flera böcker om Kambodja, se t ex [Pol Pot-regimen – slutet](#), som delvis behandlar samma tidsperiod som utdraget ur Shorts bok.

Nayan Chanda är författare till *Brother Enemy: The War After the War*. Som redaktör för *Far Eastern Economic Review* bevakade han Indokina under mer än två decennier.

Philip Short

Både Kiernan och Chanda, i synnerhet den förstnämnde, är kritiska mot Pol Pot-biografien. De anser bl a att Short i allt för stor utsträckning baserar sin framställning på uppgifter som härrör från Röda khmererna, samtidigt som han bortser från eller bagatelliserar många andra viktiga källor. De menar även att Short förringar de brott som begicks av de Röda khmererna, bl a genom att avvisa begreppet *folkmord* för att karakterisera de massmord som utfördes under deras välde, samt genom att i för stor utsträckning söka förklara grymheterna med khmerernas traditioner, kultur, psyke och mentalitet.

Det ligger en del i kritiken. Men det må vara hur som helst med den saken, ty Shorts Pol Pot-biografi ger otvivelaktigt ett viktigt bidrag till förståelsen för Pol Pots Kampuchea. För att få en mer mångsidig bild är det dock lämpligt att även ta del av andra arbeten, såsom de följande.

Lästips – om Pol Pots Kampuchea (på engelska):

Nayan Chanda, *Brother Enemy: The War After the War* (1986)

David Chandler, *Brother Number One: A Political Biography of Pol Pot* (1992)

Stephen Heder, *Pol Pot and Khieu Samphan* (1991)

Ben Kiernan, *The Pol Pot Regime: Race, Power, and Genocide in Cambodia under the Khmer Rouge, 1975-79* (2008)

Michael Vickery, *Cambodia 1975-1982* (1984)

Martin F (i december 2016)

Ben Kiernan: "En mystisk kommunisms barbariska brott sedd genom dess egna ögon"

Recensionen publicerades i *Times Higher Education Supplement* (London), 25 februari 2005.

Nu när Pol Pot är död och hans sista kamrater har kapitulerat, försöker Philip Short förklara den mardröm som Röda khmerernas utsatte Kambodja för. Short, en fransk-baserad brittisk författare, följer Röda khmerernas ledare från studietiden i det koloniala Phnom Penh och metropolen Paris till deras väpnade uppror och seger 1975. Han berättar om deras fyra blodiga år vid makten och slutar med Pol Pots död i djungeln 1998. Pol Pots överlevande kollegor kan snart stå inför en gemensam kambodjansk-FN-tribunal.* Short har argumenterat mot det. Hans boks styrka – och svaghet – ligger i dess presentation av hågkomster, mestadels på franska, från Röda khmerernas ledare och medarbetare, och "bekännelser" från fångar som deras regim torterade och mördade.

Short finner att Röda khmererna är skyldiga till barbariska brott mot mänskligheten, men "oskyldiga" till folkmord, eftersom de "inte föresatte sig att utrota en 'nationell, etnisk, ras-mässigt bestämd eller religiös grupp'". Short citerar artikel 2 i 1948 års folkmordskonvention, men förvränger definitionen av folkmord: gärningar som förövats "i avsikt att helt eller delvis förinta en nationell, etnisk, rasmässigt bestämd eller religiös grupp". Han avfärdar bevis för att Pol Pots regim begick folkmord mot stora delar av Kambodjas buddhistiska majoritet och etniska minoriteter såsom vietnameser, kineser och muslimer. Short betvivlar att rasism var inblandad och jämför Pol Pots våldsamma "skingring" av alla kambodjanska muslimska samhällen med "skolbussning i USA för att upphäva segregering".

Sådana påståenden bidrar till att förlänga det internationella förnekandet av offrens rättigheter. Short ignorerar 1999 års rapport från FN:s expertgrupp, som rekommenderade att de Röda khmerernas ledare skulle åtalas för folkmord, för att de "utsatt Kambodjas folk för nästan alla handlingar som räknas upp i konventionen". Trots att han kallar den kambodjanska revolutionen för en "förintelse", där dess ideologi fann "lebensraum", menar Short att nazist-parallellen är "lättvindlig" och "till föga hjälp". Han säger att Röda khmererna styrde en slavstat, och åstadkom en dödssiffra som "främst beror på en kombination av överansträngning, brist på mat och brist på sjukvård". Det reducerar massmordet till en sekundär egenskap hos dödens fält. Short förkastar FN:s siffra på 1,7 miljoner döda, och misstänker att den understeg 1,5 miljoner, men ger inga bevis. Han bortser från oberoende uppskattningar att mellan 15 och 20 procent av bönderna dog, han menar att 10 procent "nästan säkert är en överskattning". Som han säger, är det "fasansfullt nog".

Shorts redovisning av katastrofen antyder en ambition att skriva dess historia, inte genom att väga fakta utan genom att erbjuda en ny tolkning. Att bortse från 25 års folkmordsdokumentation verkar vara lättast för de som använder sig av raskategorier i sin analys. Short ser kambodjaner och vietnameser som "två oförenliga folk". Vietnam är härsklystet, Kina mer godartat, Kambodja "medeltidsmässigt". Han finner en "kärna av sanning" i det kolonialistiska skämtet att "vietnameserna odlar ris; khmererna ser det växa; laotier lyssnar på att det växer". Short använder även rastänkande på individer. Pol Pots far, hävdar han, trots att familjen förnekar det, hade "tillräckligt med kinesiskt påbrå" för att veta "att utbildning var viktig". Short bestrider vad han kallar den kambodjanska "rasekvationen med beteende snarare än blod", vilket innebär att han ser "blod" som en viktig egenskap.

* Denna FN-stödda tribunal, "Internationella domstolen i Kambodja", som upprättades 1997, inledde domstolsförfarandet i februari 2009, då chefen för tortyrcentralen Tuol Sleng, känd som Duch, ställdes inför rätta. Om detta, se [Kambodjas Röda khmerer inför skranket](#) av Van Damme. Rättegången mot de tre högst uppsatta, fortfarande levande ledarna – Nuon Chea, Ieng Sary och Khieu Samphan startade i november 2011. – MF

När han tänker i raskategorier, missar Short den etniska diskrimineringen i Röda khmerernas politik, även när Pol Pot 1952 beskriver sig själv som "Originalkhmeren". Han medger punkten först när Pol Pot 1978 uppmanar till att "döda ... de 50 miljoner vietnameserna". Men Short utportionerar skulden till det kambodjanska samhället, och framhåller att en sådan "anti-vietnamesisk rasism ... vann genklang i khmerernas psyke" och "anslog en sträng av nationell stolthet". Pol Pot tillgrip det först när han hade "mycket litet annat att falla tillbaka på" utom "den folkliga kulturens urgamla, oföränderliga värden". Short anser att Pol Pot kombinerade kommunistisk ideologi, inte med folkmordsrasism, utan med Pols "irrationella ... kulturarv", inklusive buddhism, med dess idealism och "nedbrytning av individen". Short skriver: "I khmernas tänkande går inte den grundläggande dikotomin mellan gott och ont, som i de judisk-kristna samhällena", utan mellan "byn och skogen". Short lägger ansvaret på "miljon-tals kambodjaner, inklusive buddhistiska präster" som "arbetade med" de röda khmererna. Obetänksamt förnekar han t o m att kambodjanerna gjorde något större uppror.

Men användning av exotisk essentialism som analysmetod blir breda samhällsgrupper delaktiga i de hemliga Röda khmer-beslut som de i själva verket var offer för, och Pol Pot-ledningens handlingar riskerar att normaliseras inom en kategori av "liknande" brott som inkluderar de som begåtts av tidigare och efterföljande kambodjanska regimer. Exempelvis blåser Short upp Röda khmerernas klagomål över Sihanouk-regimens våld på 1960-talet. Han har delvis rätt i att Röda khmerernas "mystiska inställning till kommunism" saknade kinesiska och europeiska precedensfall, men det fanns inget kambodjanskt heller. Liksom många av hans fransktalande uppgiftslämnare, kontrasterar Short "de frigjorda, västliga värden som fransmännen fört med sig med den kambodjanska traditionens oföränderliga, inåtvända konservatism". Han upprepar den koloniala bedömningen av det vietnamesiska kommunistiska motståndet: "en kolonialism ... jagar ut en annan". Shorts redogörelse för den tidiga khmeriska kommunistiska rörelsen bygger på minnen från fransktalande tidigare studenter, och på franska och vietnamesiska arkiv, men inte på berättelser från deltagande khmerer på landsbygden eller den lokala dokumentationen i Kambodjas nationella arkiv. Hade han rådfrågat de sistnämnda, skulle han inte ha förnekat Röda khmerernas risexport till Kina, inklusive en 5000-tons leverans som dokumenteras i en faktura i handelsdepartementet den 14 augusti 1978. I stället hävdar Short att rapporter om risexport mitt under svälten härrörde från "vietnamesiska propagandister". Men de kom också från kambodjanska hamnarbetare, Röda khmer-kadrer och bönder.

Short kan inte läsa khmer och håller sig på vederbörligt avstånd från de kambodjanska offren. Från sina felaktiga uttalsråd till sin förlitan på källor från Röda khmererna, tål inte Shorts användning av bevis närmare granskning. Det finns så många faktafel att det inte går att räkna upp dem, men ännu oftare bortser han från befintliga dokument till förmån sådant som inte går att bevisa. Exempelvis redogör han för Pol Pots första erfarenhet av en anti-fransk kambodjansk kommunistisk enhet 1954, en styrka som bestod av 300 man under befäl av kambodjaner. Short säger att Pol Pot "med avsmak noterade att över 80 procent av det övriga manskapet var från Vietnam". Källan verkar vara ett tal som Pol Pot höll 30 år senare. Men samtida rapporter säger att enheten härstammade från en pluton som 1949 bestod av tjugotvå khmerer och åtta vietnameser. Antalet khmerer i sådana enheter fortsatte att öka. En fransk general rapporterade att 1954 bestod Kambodjas kommunistledda styrkor "huvudsakligen av khmerer". En enhet som till fyra femtedelar bestod av vietnameser skulle ha varit exceptionell. Det finns ingen anledning att sätta tilltro till ett Pol Pot-påstående som hävdar motsatsen, inte ens som ett uttryck för hans dåtida uppfattning. Short framställer det som ett faktum, utan hänsynstagande till motstridiga uppgifter. Han försummar även att ställa frågan, om det nu handlade om Pol Pots nationalism snarare än rasism, varför ett khmer-kommando över vietnamesiska trupper skulle ha framkallat hans "avsmak".

Short vill berätta ”den kambodjanska mardrömmens historia ... utifrån skaparnas utgångspunkt istället för enbart från offrens synvinkel.” Han lyckas inte balansera de två. Det finns en poäng med att visa en tragedis orsaker genom att betrakta den genom förövarnas ögon. Short drar detta för långt genom att godta en hel del av deras historieskrivning, avfärda bevisen på deras folkmord och förringa dess pris i människoliv.

Översättning: *Martin Fahlgren*

Nayan Chanda: Mannen som gjorde Kambodja till ett helvete

Recensionen publicerades i *The Washington Post*, 27 februari 2005.

När Pol Pot för första gången gick med på att intervjuas 1978, ställde de jugoslaviska journalisterna honom en enkel fråga: ”Kamrat Pol Pot, vem är Ni?” Mannen som låg bakom Kambodjas dödsfält erbjöd bara några halvsanningar. Några månader senare invaderade vietnameserna Kambodja och drev bort Pol Pot från makten och in i skuggorna. Under decennier har en handfull Kambodja-forskare försökt lyfta det täcke av mystik som omgav tyrannen som verkade komma från ingenstans. Den mest detaljerade intervjun om hans liv kom bara sex månader före hans död i april 1998. En amerikansk reporter, Nate Thayer, lyckades då spåra upp honom i djungeln nära den thailändska gränsen.

Denna intervju, tillsammans med en handfull böcker (speciellt Ben Kiernans *How Pol Pot Came to Power* och *The Pol Pot Regime*, samt David P. Chandlers *Brother Number One*), har varit den huvudsakliga källan till kunskap om mannen. Men de jugoslaviska journalisternas fråga kvarstod. Philip Shorts 537-sidiga bok är ett viktigt bidrag till förståelsen av vem Pol Pot var, men tyvärr misspydas boken av ytliga generaliseringar om kambodjansk kultur och ett bisart försök till att frita Röda Khmererna från folkmord.

Short, som är en veterankorrespondent för BBC och författare till en hyllad biografi om Mao Zedong, gör inte anspråk på att ha någon speciell expertis om Kambodja. Intervjuer med tidigare medlemmar i Pol Pots Röda Khmer-regim – inklusive sådana toppfigurer som Ieng Sary, Pol Pots utrikesminister och svåger – var de viktigaste verktygen i hans forskning. ”Avsikten”, skriver Short, ”har varit att berätta den kambodjanska mardrömmens historia, i den mån det är möjligt, sedd ur dess skapares synvinkel, istället för enbart från dess offers.” Offrens röster är onekligen sällsynta här.

Även om boken understöds av arkiv- och publicerat material, är den huvudsakligen en redogörelse för Kambodjas mörkaste period sedd ur fransktalande Röda khmer-kadrens och deras medarbetares perspektiv.

Dessa intervjuer är ändå värdefulla i så motto som de hjälper Short att måla ett levande porträtt av Pol Pot – *nom de guerre* för mannen som föddes som Saloth Sar – under hans danande år. Från hans liv som buddistisk novis i en Phnom Penh-pagod till hans upptäckt av den ryske anarkisten Peter Kropotkins idéer om oavbruten revolution; från hans dubbelliv i Phnom Penh som både societetsgrabb och underjordisk revolutionär till hans tid som olycklig hjälpreda åt vietnamesiska kommunister i djungeln; från att överleva de amerikanska bomberna till det upplyftande mötet med Mao 1975 efter att ha tagit makten i Kambodja – ger författaren en fint utsnickrad redogörelse för Pol Pots väg mot offentligheten. Berättelsen om den blivande diktatorns politiska uppvaknande och framgång, målad mot en bakgrund med Frankrikes försvagade kolonialmakt i Indokina och den växande kommunismen, utgör en fascinerande läsning. Därtill uppmärksammar Short Pol Pots ökande paranoia inför vietnameserna och att hans säkerhetsmani fanns långt före hans uppstigande till makten – båda faktorer som bidrar till att förklara det mordiska vanvett som senare grep tag om Röda khmer-regimen.

Efter att hans galet utopiska strävan att bygga ett mäktigt, jämlikt, renat Kambodja kolliderat med verkligheten, producerade Pol Pots paranoia återkommande vågor med utrensningar. De som var alltför trötta eller hungriga för att arbeta, eller samvetsömma eller otillräckligt entusiastiska partimedlemmar, fördömdes som vietnamesiska agenter och dödades i tusental. Militära bakslag gentemot vietnameserna gav bränsle åt dödandet av kambodjaner som troddes hysa sympati för fienden – de med ”vietnamesiska sinnen i khmerkroppar”.

Märkligt nog saknar den del som beskriver Pol Pots år vid makten (ungefär en fjärdedel av hans tjocka bok) den tidigare fasens färg och drama. Människan Pol Pot försvinner och ersätts av ansiktslösa citat ur hans direktiv och torra analyser av partidokument. Förutom Shorts redogörelse för tvångsevakueringen av närmare 3 miljoner människor från Phnom Penh, är resten av berättelsen om uppbygget av det som Short rättmätigt kallar ”en slavstat” huvudsakligen teoretisk, fokuserad på Röda khmer-byråkraternas vedermödor i huvudstaden. De tvingades plantera tomater i gatorna och städa sina egna rum. Phnom Penhs fall 1975, observerar han, ”markerades inte av floder av blod”, men glider i samma mening förbi morderna på 700-800 politiker och tjänstemän från den störtade regimen. På en annan plats benämner han de 20 000 personernas död under massevakueringen, förskräckande men inte exceptionellt i ett efterspel av inbördeskrig – som om de deporterade var soldater och inte hjälplösa civila. Författaren ägnar inte mer än ett par sidor åt miljoner människors brutala och korta liv på landsbygden. Detta är en bild av mardrömmen under Röda khmererna utan tårarna från dess överlevare.

Pol Pot är också en biografi som verkar tveka inför att möta de hemskheter som föremålet ansvarat för. Short skriver att kanske 1,5 miljoner människor försvann (andra experter uppskattar siffran till 1,7 miljoner), varav en betydande del blev avrättade. (Andra dog av svält och sjukdomar orsakade av undernäring och ryggknäckande arbete.) De rena massakrerna, menar han, var brott mot mänskligheten för vilka de överlevande Röda Khmer-ledarna bör ”dömas enligt lagen”, men de ska inte fängslas ”för folkmord, vilket de är oskyldiga till”. Dödens fält utgör inte ett folkmord, skriver Short, eftersom Röda Khmererna inte avsåg att ”utrota en nationell, etnisk, ras eller religiös grupp”.

Men detta citat från den berömda definitionen av folkmord i FN:s generalförsamlings folkmordskonvention från 1948 är stympat, och utelämnar dokumentets kvalificerande nyckelfras: ”helt eller delvis”. Dessutom har decennier av forskning – i själva verket även information i Shorts egen bok – klart visat Röda khmerernas rasistiska motiv, inklusive den nu berömda uppmaningen från Pol Pot själv om att ”krossa” alla vietnameser. ”Vad gäller antal måste [var och en] av oss döda 30 vietnameser”, skrev han i en kommentar för Radio Phnom Penh 1978. ”Vi behöver bara två miljoner soldater för att krossa de 50 miljonerna vietnameser och vi kommer ändå att ha kvar sex miljoner kambodjaner.” Short nämner inte ens det systematiska dödandet av uppskattningsvis 10 000 etniska vietnameser som levde i Kambodja. Han anser också att Röda khmerernas repression mot Kambodjas muslimska Cham-minoritet inte är rasistiskt motiverad, utan en konsekvens av Cham-folkets motstånd mot att överge sin kultur och religion, vilket Pol Pots hejdukar krävde. Short ser inte förflyttningen av 150 000 Cham som ”rasism i den normala förståelsen av begreppet”. Istället skriver han att Röda khmerernas ”avsikt var enhetlighet” hellre än ”undertryckandet av en speciell grupp” – som att det var möjligt att laga omelett utan att knäcka ägg.

Short förklarar inte heller den mentala process som drev Pol Pot och hans kolleger till att beordra massmord. Istället erbjuder han exempel på att detta helt enkelt var så man gjorde i Kambodja. Han skriver att Röda khmererna grymheter hade rötter i landet historia och tradition – i ”tidigare khmer-kulturella modeller”. Han anger också buddismen (vars mest grundläggande förbud är att ta någons liv) som en faktor eftersom dess ”opersonliga fatalism ... reser färre hinder mot ondska än kristendomens eller islams antropomorfiska Gud som

sitter till doms och hotar syndare med helveteseld”. Bland andra exotiska förklaringar antyder han att Pol Pots hat mot städer hade djupa rötter: ”I khmerers tankevärd finns den grundläggande dikotomin inte mellan gott och ont, som i judisk-kristna samhällen, utan mellan *srok* och *brai*, samhälle och skog.” Genom att dra till skogs hade Röda khmererna begett sig till ”djunglerna, de vilda platser där mörka okända krafter flackade omkring.”

En del av dessa bokens slutsatser förespeglades i en essä av Short i november 2000 i *Phnom Penh Post*. Den publicerades precis innan han intervjuade Röda khmer-ledaren Ieng Sary, och artikeln argumenterade att Röda khmer-ledarna inte skulle ställas inför rätta eftersom Pol Pot inte agerade ensam. I bokens efterord citerar Short en buddistisk ledare som stöd (han sade att ”miljoner kambodjaner arbetade med” Röda khmererna) för att de bästa och smartaste inom Kambodjas intellektuella elit hade köpt Pol Pots hemska vision. En krigsbrottsribunal, menar Short, skulle bara hjälpa utländska krafter att rentvå deras egna mindre ärofulla roller i Kambodjas lidande; till exempel, tidigare utrikesministern Madeleine Albrights uppmaning till att åtala de överlevande Röda khmer-ledarna för folkmord ”skulle tillåta USA att vända blad med ära och återta den moraliska topplatsen”. En tribunal skulle också ge utländska regeringar alibi för att inte göra någonting mot den nuvarande, genomruttna kambodjanska regimen, som lät en ministers hustru undgå straff efter att ha förstört en ung flickas ansikte med syra – ett brott som Short likställer med Röda khmerernas missdåd. Det skulle vara ett mer övertygande argument för en krigsbrottsribunal att Kambodjas nuvarande laglöshet inte kan stoppas med mindre än att massmördarna ställs inför rätta. (Föreställ er Tyskland 1946 med Himmler promenerande fritt omkring.)

Shorts grumliga argument mot att åtala Röda khmerernas högsta ledning kan vara ett passande slut för boken. Han är en begåvad författare, och han hade onekligen en ovanlig tillgång till dödsfältens upphovsmän. Det är synd att denna kombination bara producerade en intressant men i slutänden bräcklig historia om en av historiens stora fasor.

Översättning: *B Svensson*

Lästips – Kambodja/Kampuchea på marxistarkivet

Joseph Hansen: [Tvångsevakueringen av Kambodjas städer](#) (maj 1975)

Ben Kiernan: [Förord till "How Pol Pot Came to Power" \(2003\)](#),

[Hur Pol Pot kom till makten](#) (2 sista kapitlen ur bok om Röda khmerernas väg till makten)

[Pol Pot-regimen](#) (2 första kapitlen ur bok om Pol Pots Kampuchea)

[Pol Pot-regimen – slutet](#) (slutskedet av Röda khmerernas välde, konflikten med Vietnam m m).

Michael Vickery: [Kambodja efter Pol Pot](#) (artiklar ur tidskriften *Kommentar* 1988-1996)

[Vad gick fel med Pol Pot-regimen? Maoistisk kritik av Pol Pots Kampuchea.](#)

[Norska maoister om Pol Pots Kampuchea](#) (två artiklar av Kampuchea-specialisten Eirik Rossen)